

Грицюк І.М.,
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Україна, м. Луцьк

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА РОЗВИТКУ ОСІБ З ПРОБЛЕМАМИ РОЗВИТКУ

Уявлення про існування тісних зв'язків між здоров'ям і хворобами людини, з одного боку, різними переживаннями, з іншого, належить до найдавніших ідей медицини та психології. У загальній проблематиці психосоматичних ставлень виокремлюють два аспекти: вплив психічних факторів на соматичну сферу людини і вплив соматичних факторів на психіку людини. Перший аспект знайшов своє відображення у психосоматичному підході в медицині, медичній та клінічній психології.

У працях, присвячених дослідженню психіки хворих, що страждають на різні соматичні захворювання, встановлено, що є два типи впливу соматичної хвороби на психіку: соматогенний – інтоксикаційний вплив на центральну нервову систему і психогенний – реакція особистості на захворювання та його наслідки. Основною формою впливу соматичного захворювання на психіку людини є психогенна [4].

У своїх ранніх працях В. М. Мясичев, аналізуючи структурно-динамічні характеристики особистості, підкреслював, що до первинних особливостей належать динамічні характеристики особистості, зумовлені якостями нервової системи та особливостями захворювання. На основі первинних симптомів виникають вторинні особливості у формі різноманітних характерологічних порушень, що являють собою результат складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів. Він зазначав, що виникнення вторинних особливостей особистості хворої дитини може бути викликано низкою причин, до яких належать переживання з приводу фізичного дефекту, особливості виховання, характер стосунків у сім'ї дитини.

Все це призводить до порушень системи ставлень дитини, соціальної адаптації та до невротичних реакцій. Фізичні дефекти не тільки призводять до інвалідності, а й мають виражений негативний вплив на особистість людини. Для нас важливе значення має думка вітчизняних і зарубіжних дослідників, згідно з якою фізичний дефект, виступаючи в ролі функціонального обмеження можливостей взаємодії людини із навколишнім середовищем,

викликає не тільки значне погіршення соматичного стану хворих, а й часте виникнення порушень особистісного функціонування.

При дослідженні особистісних особливостей дітей і підлітків із руховими порушеннями внаслідок дитячого церебрального паралічу [2], із вродженими дефектами зовнішності [1], з недорозвиненням кінцівок внаслідок захворювань і порушень опорно-рухового апарату виявлені слабкість нервових процесів, емоційна нестійкість, імпульсивність. Переважання високої особистісної тривожності, наявність суперечливої, конфліктної самооцінки, негативного ставлення, неприйняття особистісного «Я», істотні проблеми у сфері міжособистісних стосунків виявлено в осіб з набутими фізичними дефектами в дорослому віці [3].

Е. Каліжнюк виділяє два типи реагування осіб із руховими порушеннями на фізичний дефект: самооборонний і агресивнозахисний. І. Мамайчук, досліджуючи дітей та підлітків із ДЦП, виявив, що структура їхньої особистості відрізняється меншою інтегрованістю, а структуроутворюючим компонентом особистості є емоційно-вольові характеристики (фрустрованість, емоційно-вольова нестабільність, тривожність).

Дослідження, присвячені проблемі розвитку осіб з обмеженими фізичними можливостями (А. Литвак, А. Зотова, Б. Коваленко, Л. Солнцева), показали, що їх сталі ознаки (спрямованість, здібності, темперамент, характер та ін.) опосередковано пов'язані з наявністю дефекту (соматичного, сенсорного). В одних випадках цей зв'язок здебільшого детермінований недостатністю в царині чуттєвого пізнання та неконструктивним досвідом пізнавальної й орієнтувальної діяльності, в інших – несприятливими умовами виховання, «випадінням» із колективу, обмеженням діяльності, негативним досвідом та результатом взаємодії з оточуючими. Обмежені фізичні можливості ускладнюють розвиток особистості, і насамперед, розвиток позитивної «Я/концепції». До загальних проблем розвитку особистості з обмеженими фізичними можливостями також відносять соціальну дезадаптацію, недостатність сформованості емоційно-вольової, мотиваційно/потребнісної, комунікативної та предметно-діяльнісної сфер [4].

Осмилюючи сучасний рівень взаємин науки, релігії, філософії, можна зазначити, що їх поліфонічний простір не позбавлений взаємопроникнення (звісно, у виправданих межах). У соціальній сфері людина завжди вела боротьбу за право на гідні умови життя, епохально змінювались лише її засоби та тактика. Фактом є й те, що феномен моралі супроводжував, а то й облагороджував процес еволюції суспільств [5].

Гуманістична природа людського мислення відображається в принципах «активного ненасилля», «недискримінації», «свободи вибору». Гуманістичний світогляд ґрунтується на визнанні невід'ємних прав людини, в тому числі на достойне, повноцінне і щасливе життя для кожного, незалежно від національних, релігійних, вікових, статевих, індивідуальних або соціальних особливостей. Поняття гуманізму близьке до питань, що стосується міжособистісних взаємин, сімейних зв'язків, людських контактів і є важливим для формування ставлення суспільства до людей з інвалідністю та подолання бар'єрів у всіх осіб, які вибудовують взаємодію (незалежно від діагнозів та проблем розвитку).

Список використаних джерел

1. Актуальні питання соціально/реабілітаційної технології допомоги дітям, молоді з функціональними обмеженнями та їх батькам. За ред. К. С. Шендеровського. Київ : КМДССМ, 2003. 108 с.
2. Боришевський М.Й. Духовність в особистісних вимірах. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. За ред. С. Д. Максименка. Т. X, част. 4. Київ, 2008. С. 61–69.

IV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

3. Боришевський М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності. Київ., 2010. 416 с.
4. Бохонкова Ю. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 45–54.
5. Національна доповідь «Про становище інвалідів в Україні». Вид. Міністерством праці та соціальної політики України. Київ., 2008. 200 с.